

Н. С. Андріанова

*Київський національний лінгвістичний університет*

## КОНЦЕПТУАЛЬНА ДІАДА «СВІЙ – ЧУЖИЙ» ЯК ЖАНРОУТВОРЮВАЛЬНИЙ ПАРАМЕТР ЧАТУ

Виявлено релевантні ознаки концептуальної діади «свій – чужий», здійснено етимологічний і семантичний аналіз її назв, а також інтерпретативний аналіз асоціацій, пов'язаних із нею. Проведено дискурс-аналіз комунікативних стратегій, що забезпечують реалізацію діади в жанрі чату.

*Ключові слова:* концептуальна діада «свій – чужий», чат, жанроутворювальний параметр.

Андріанова Н. С., Київський національний лінгвістичний університет.  
**КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ ДИАДА «СВОЙ – ЧУЖОЙ» КАК ЖАНРООБРАЗУЮЩИЙ ПАРАМЕТР ЧАТА**

Вывявлены релевантные признаки концептуальной диады «свой – чужой», проведены этимологический и семантический анализ ее названий, а также интерпретативный анализ ассоциаций, связанный с нею. Осуществлен дискурс-анализ коммуникативных стратегий, обеспечивающих реализацию диады в жанре чата.

*Ключевые слова:* концептуальная диада «свой – чужой», чат, жанрообразующий параметр.

Andrianova N. S., Kyiv National Linguistic University. **CONCEPTUAL DYAD «ONE – STRANGER» AS GENRE CREATIVE CHAT OPTION**

Relevant features of the conceptual dyad «one – stranger» are identified, etymological and semantic analysis of the names of the conceptual dyad «one – a stranger» are made, interpretive analysis of associations connected with the mentioned conceptual dyad, discourse analysis conducted analysis of communication strategies to ensure the implementation of the dyad in genre of chat. Conceptual dyad «one – stranger» – one of the basic conceptual oppositions that are expressed in any language, namely 1) the semantics of lexical units (enemy alien, outsider etc.), 2) the typical combinations where the interaction semantics of the words combined makes some syntagmas regulations in the language (third-party guest, stranger), and others - atypical (alien friend, father, brother), 3) the semantics of the sentence – the relative constancy of semantic emphasis (presence entity perception / evaluation, facility assessment, localization in space «his» or «foreign», the predicate that contains these things move. Conceptual dyad is the base for the formation of chat pragmatics, it defines «a circle» speech community that has rules of the genre, models situation of communication serves a structural parameter of the genre. Dyad mechanism implementing «one – stranger» involves the formation of a concept of how individual visitors and speech community of chat, results from the simulation of different structures of knowledge representation in the genre chat, producing expanding the limits of chat communication – create multilingual chat, implying switching codes indicate the intersection of cognitive spaces carriers language awareness, availability concepts important to organize multilingual chat communication. However, the occupancy of the opposition «one – stranger» in chat communication all compared in different languages, due to the specifics of the national language world. In Slavic world there is a picture of this opposition seen as a semiotic boundary in intercultural communication, as a basis for determining the cognitive counterpart in terms of one vs. stranger, as cognitive- pragmatic condition for the formation of discourses of identity and alienation, as a parameter of the opposition of the country's culture and other cultures and countries. Implementation of the opposition «one – stranger» in the minds of the English and French languages is narrower – separation occurs primarily through the prism of national identity.

*Key words:* conceptual dyad «one – stranger», genre creative option, chat.

Концептуальна діада «свій – чужий» – одна з базисних опозицій, що мають вираження в будь-якій мові, а саме: 1) у семантиці лексичних одиниць (*ворог, іноземець, сторонній* і т. ін.); 2) типових сполученнях, де взаємодія семантики слів, що поєднуються, робить одні синтагми нормативними в мові (*сторонній гість, чужа людина*), а інші – нетиповими (*чужий друг, батько, брат*); 3) семантиці речення – у відносній сталості значенневих акцентів (присутність суб'єкта сприйняття / оцінки, об'єкта оцінки, локалізації в просторі «своєму» або «чужому»), предикаті, що включає сему руху. Ця концептуальна діада основна для формування прагматики чату, оскільки визначає «коло своїх» мовленнєвої спільноти, яка має норми організації жанру, моделює ситуацію комунікації, є структурним параметром жанрової організації. Механізм реалізації діади «свій – чужий» передбачає формування концептуальної системи як окремого відвідувача, так і мовленнєвого співтовариства чату. Воно є результатом моделювання різноманітних структур репрезентації знань у жанрі чату, що продукує розширення меж чат-комунікації – створення мультилінгвальних чатів. А це припускає переключення кодів, свідчить про перетинання когнітивних просторів носіїв мовної свідомості, наявність концептів, значущих для організації багатомовної чат-комунікації. Проте наповнюваність опозиції «свій – чужий» у чат-комунікації всіх зіставлюваних мов різна, що зумовлено специфікою національних мовних картин світу. У слов'янській картині світу ця опозиція розглядається як семіотична межа в міжкультурній комунікації; як когнітивна основа визначення співрозмовника в термінах *свій vs. чужий*; як когнітивно-прагматична умова формування дискурсів *ідентичності й відчуження*; як параметр протиставлення своєї культури й країни іншим культурам і країнам [1]. Реалізація опозиції «свій – чужий» у мовній свідомості носіїв англійської й французької мов більш вузька – розмежування відбувається переважно крізь призму національної ідентичності [2].

**Метою** написання статті є характеристика когнітивно-прагматичних і лінгвокультурних особливостей спілкування носіїв англійської, французької, російської, української мов у жанрі чату. Поставлена мета передбачає виконання такого **завдання**: встановити спільні закономірності та відмінності у вербалізації концептуальної діади «свій – чужий» у чат-комунікації носіїв англійської, французької, російської та української мов.

У російській і українській мовах, на відміну від французької й англійської, в опозиції «свій – чужий» семи «друг – ворог» не є ключовими. Англійський і французький лексикографічний матеріал демонструє приблизно однакові семантичні трактування розглянутої опозиції. Як антонім до слова *чужий* наведено лексему *друг*, семантика якої розкриває лише один аспект концепту *свій* (*a person who is known well and is fond of; a person on the same side in a struggle; one who is not an enemy or foe*). Водночас лексема *друг* в англійській і французькій мовах має семи, які не входять до поняття *свій* у російській та українській – «близький партнер» (*intimate associate*), «близьке/інтимне знайомство» (*close acquaintance, qui est aimé d'une autre personne ou qui l'aime*), «співчуваючий» (*something thought of as like a friend in being helpful, reliable*), «той, хто доброзичливо висловлюється про когонебудь» (*personne qui a un goût particulièrement prononcé pour quelqu'un ou quelque chose représentant une valeur; Qui a un goût particulièrement prononcé pour quelqu'un ou quelque chose représentant une valeur*). Концептуалізується діада «друг – ворог» у свідомості носіїв англійської і французької мов посередництвом військової термінології: система впізнавання «свій – чужий» визначається як *friend-or-foe identification system* (англ.) – *identification ami ou ennemi (IFF)* (фр.).

У тлумачних словниках англійської й французької мов лексему *чужий* визначено крізь категорію ідентичності – національної (*foreign; alien; (celui, celle) qui n'est pas d'un pays, d'une nation donnée; qui est d'une autre nationalité ou sans nationalité*); географічної (*of another place or locality; not of one's own or a particular locality, environment, or kind; plus largement, qui est d'une communauté géographique différente*). В англійському лексикографічному осмисленні слова *чужий* є ще одна сема, що визначає відхилення від прийнятої ідентичності як відхилення від загальноприйнятої соціальної, моральної та іншої норми, що характеризує стабільність спільноти (*Not previously known; unfamiliar. a. Out of the ordinary; unusual or striking. b. Differing from the normal*). Лексикографічні дані свідчать, що концепт *чужий* близький за семантикою у всіх порівнюваних мовах, тоді як концепт *свій* (один з базових для формування картини світу росіян і українців) в англійській і французькій мовах становить лакуну. Таким чином, опозиція «свій – чужий» фіксує відмінність у світовідчуттях носіїв зіставляваних мов усередині тих мовних кіл, до яких ці люди належать: мовна й концептуальна картини світу росіян і українців мають біполярну структуру, що визначається опозицією «свій – чужий», тоді як у картині світу носіїв французької й англійської мов присутній тільки концепт *чужий*, що може бути пояснено особливостями їх мовної свідомості – більшою настановою на індивідуалізацію й відокремленість.

Асоціативний, дискурс- і контент-аналіз чат-комунікації дають змогу дійти висновку про те, що лакунарність концепту *свій* у мовній свідомості носіїв англійської і французької мов частково нівелюється збірним поняттям *сукупного об'єкта*, але його семантична розмитість, з одного боку, створює умови для протиставлення концепту *чужий* за принципом визначення статусу *не-Ми* (асоціації *association, membre, groupe, aide4; idée, projet, rejoindre; mission; cohort, collaborator, confederate, supporter, sympathizer*), з іншого – актуалізує семи анонімності й індивідуалізму в прагматиці англійської і французької чат-комунікації.

На основі асоціативного експерименту було виявлено такі категорії відвідувачів чатів, які належать належать до категорії *чужий*:

Категорії відвідувачів чатів	Англійська мова	Французька мова	Російська мова	Українська мова
Відвідувачі, які не дотримуються норм комунікації жанру	<i>Capslock, not in the subject, stupid nick</i>	<i>Les inondations, Pseudo stupides</i>	<i>Флудит, капсит, не в теме</i>	<i>Флудит, капсит, ні в топіке</i>
Мовні особистості, які не дотримуються комунікативних принципів Інтернету	<i>Communicate poorly, spamer</i>	<i>Viole les règles des relations</i>	<i>Плохо общается, спамер</i>	<i>Нав'язується, спамер</i>
Персонажі-спостерігачі	<i>Guest, nonick-name</i>	<i>Invités, pas de nom</i>	<i>Гость, без имени</i>	<i>Гість, безнікий</i>

Персонажі *спостерігач* і *гість* є жанроутворювальними. До персонажа *спостерігач* ставлення в чатах усіх зіставляваних мов негативне: AGRO – Hostile, angry Aggravation, trouble; APE – Mad, crazy; CRUNK Crazy and drunk; CUCKOO – Mad, bonkers, crazy; BADMAN – Gangster; подслушивает и сплетничает, соглада-тай; сам нічого розумного сказати не може, за іншими дивиться; пуста людина. Мовна особистість *гість* сприймається як «запрошений чужий», який дотримується норм комунікації своїх. Асоціації, які характеризують гостя чату, мають семи «рух» (до нас прийшов...; ...іде від нас), «мінливість» (усі колись були; буде-

мо придивлятися; подивимося, може й стане своїм; может остаться в чате; еще ни с кем не знаком; может стать чужим, временный; GA– Go Ahead; GEEZER – A guy, a bloke, a person; GINGER – Person with red hair; NEWBIE – New Person; NTMU – Nice To Meet You; BBL – Be back later / A plus tard; CYL – See you later / A plus tard). Категорія *гість* знаходиться між концептами *свій* і *чужий*.

Межа між *своїм* (сукупним об'єктом) і *чужим* може зумовлюватися рядом соціолінгвістичних параметрів. У всіх досліджуваних мовах до цих параметрів належать такі: гендер і сексуальна орієнтація (*le gay, la lesbienne, нетрадиционная сексуальная ориентация*), вік (*взрослый, старый; adulte, vieux*), соціальний статус (*препод*), рівень освіти (*неосвічений/ peu cultivé, ботан*), місце навчання (*it's not our college, from other college, другой вуз, могилянці*). В англо- та франкомовних чатах категорію *чужий* визначають національний та етнічний фактори (*l'Anglais; de loin, le métis; d'une autre culture, mal assimilé, la contrefaçon, l'Africain, éloigné, autre nation, non démocrate, intolérant, ethnique; foreigner foreign origin*). Асоціації, що містять сему 'заперечення демократичних цінностей', у англійській і французькій чат-комунікації характеризують категорію *чужий*: *undemocratic/non démocrate, intolérant/ intolérant conservative*. Для російської і української мов категорію *чужий* визначають асоціації, що мають сему 'непатріотичний': *не патриот, против народа, предатель; не патриот, не задля народа, тоталитарний*.

В англійській і французькій мовах асоціації до концепту *чужий* мають спільну сему 'несхожість на нас (мене)': *other, différent, specific, peculiar odd, strange, not the same as we are, accidental, casual; autre, l'autre; d'une autre culture*; 'заперечення демократичних цінностей': *undemocratic/non démocrate, intolérant/ intolérant conservative*. У російській і українській мовах значущими семами називання концепту *чужий* є 'відсутність щиросердечної близькості' (*неблизкий, неродной, нет душевной близости, чужой по духу, неблизкий, далекий по духу*), 'різниця в поглядах' (*чужой по духу, нет ценностей, другие ценности, разные взгляды; інші погляди, духовно далекий*), 'неможливість увійти в «коло своїх»' (*не наши, не свій*). Крім того, концепт *чужий* актуалізує значення, не зафіксовані тлумачними словниками (нещирість, фальш, комунікативний вакуум, розчарування), які визначають причини переходу з категорії *свій* до категорії *чужий*.

Концепт *чужий* у чат-комунікації не тільки реалізує значущі для зіставлюваних мов семи, але й значною мірою диференціює відмінності в мовних картинах світу віртуальних мовленнєвих спільнот. Ці ж висновки підтверджують і дані дискурс-аналізу. У дослідженні виокремлено два основні прагматичні принципи організації чатів: 1) формування Ми-інклюзивного як сукупного об'єкта в англійськомовних політичних чатах (метонімічного Ми – America The Beautiful; актуального Ми – Our political chat room is getting well-ranked on the search engines, and here's where I need your help. We do get people! People hear?; колегіального Ми – We want your input. We really need your decision on this question. Let's make America better. The Two Party system is over; загальнонаціонального Ми – I continue to pledge allegiance to the Flag of the United States of America, even though George W. Bush is doing his best to destroy the republic for which it stands, we must remain one nation under God...; 2) актуалізація концепту *свій* (у російсько- / україномовних чатах) з метою об'єднання людей «близьких за духом» (любой чат имеет собственный «формат», который позиционируется администрацией с целью формирования определенного сообщества людей, **близьких по взглядам и интересам**. – secret4u.ru; Кримський чат для **близьких за духом людей**, які сприймають світ таким, який він є. – directory.start.crimea.ua; **чат для близьких за духом**

**людей**, які проти забобонів, які нав'язують – chat.infan.ru). У франкомовних чатах відзначені прагматичні принципи мають місце частково: політичні чати є перехідним етапом до більш глибокого осмислення проблем у форумах і блогах – вони створюються як тимчасовий ресурс, що передує публікації матеріалів у ЗМІ. Другий принцип, зумовлений словосполученням *âme sœur*, досить активно застосовують в організації чатів, але його зміст істотно відрізняється від російсько- / україномовних чатів. Актуалізація словосполучення *âme sœur* у французькій чат-комунікації припускає лише пошук партнерів для шлюбу й любовних стосунків (*la rencontre de l'âme sœur intéresse deux catégories de personnes; les célibataires et les personnes qui ne réussissent pas leur vie de couple; l'âme sœur est la personne qui va nous comprendre le mieux et nous rendre heureux; la rencontre de l'âme sœur est à la fois la rencontre d'un ami ou une amie et un amant ou une amante*). Таким чином, дані дискурс- і асоціативного аналізу чатів підтверджують висновки про «другоцентричність» української та російської лінгвокультур, «анонімність» англомовної лінгвокультури і проміжне положення французької.

Отже, системність і національно-культурна специфіка мовної свідомості реалізуються в мовленнєвій поведінці її носіїв і параметрах жанроутворення. Це положення знайшло відображення в реалізації концептуальної діади «свій – чужий» у російсько- / україномовній, «сукупний об'єкт – чужий» – в англомовній і франкомовній чат-комунікаціях.

### Бібліографічні посилання

1. **Балясникова О. В.** «Свои» и «чужие» в современной России : опыт исследования / О. В. Балясникова, А. А. Нистратов // Язык и сознание : психолингвистические аспекты : [сб. ст.]. – М. ; Калуга, 2009. – С. 119–132.
2. **Кашкин В. Б.** Маркеры своего и чужого в межкультурном диалоге / В. Б. Кашкин // Взаимопонимание в диалоге культур : условия успешности : [монография] : в 2 ч. – Воронеж, 2004. – Ч. 2. – 2004. – С. 49–62.

*Надійшла до редколегії 26.02.14*